

Саврадим В.М.

УДК 338.124

СВІТОВА ФІНАНСОВА КРИЗА 2008 РОКУ: ПЕРЕДУМОВИ Й НАСЛІДКИ

Постановка проблеми. Фінансові кризи - це епізоди з високої волатильністю у фінансових ринках, проблемах ліквідності й неплатоспроможності важливих фінансових учасників ринку, які можуть тягти за собою реально-економічні ефекти. Фінансова криза може виникати через дестабілізуючі ненормальні розв'язки на макроекономічному рівні, наприклад, дисбалансами платіжного балансу або неспроможних режимів обмінного курсу. Небезпеки загрожують також інформаційними асиметріями між окремими учасниками ринку або дестабілізуючих манер поведінки [7].

Сутність будь-якої фінансової кризи розкривається набагато глибше при дослідженні його виникнення й розвитку.

Виклад основного матеріалу. Світова економічна криза почала зароджуватися ще задовго до 2008 року. Передумови кризи лежать в 2006 році в США, де він поступово ріс і дозрівав, а в наступні роки обрушився й прокотився, подібно цунамі, по Європі, Україні, Росії й багатьом іншим країнам.

2006 рік ознаменувався для США небувалим бумом на ринку житла, коли ціни на нерухомість росли «як на дріжджах», оскільки попит на неї був неймовірно великий. Причина підвищеного попиту на житло крилася зовсім не в різкому зростанні доходів американців, а укладалася в доступності іпотеки практично для будь-якого бажаного:

- 1) іпотечні кредити у США досить дешеві - середня вартість іпотеки за океаном - 5% річних;
- 2) нерухомість, що перебуває в заставі, за законами США можна продавати без яких-небудь обмежень;
- 3) іпотечні програми в США передбачають дуже гнучкі умови повернення позикових коштів, коли перші кілька років виплати по кредитах так малі, що практично будь-яка родина може дозволити собі такі видатки, і тільки через деякий час розміри платежів значно збільшуються й стають для деяких непосильними.

Таким чином, створювалася якась ілюзія неймовірної доступності житла. Тому ситуація в США зложилася так, що більша частка нерухомості виявилася у власності позичальників, що не мають фінансової можливості розплатуватися за неї або навіть і не збиралися погашати кредити повністю [1]. Збільшило положення справ і те, що іпотечні банки пред'являли вкрай низькі вимоги до фінансової заможності потенційних позичальників або ж додавали мінімум зусиль для того, щоб її перевірити. Економічна криза багато в чому зобов'язана своєю появою бажанням американських банків видати якнайбільше кредитів, не особливо замислюючись про кредитоспроможність позичальників.

Наприкінці 2006 - початку 2007 років стали очевидні проблеми в секторі іпотечного кредитування, почали своє зниження ціни на нерухомість. Можливо ситуація не виявилася б настільки катастрофічною, якби не іпотечні облігації США - один з головних фондових інструментів країни, що вважалися донедавна найбільш надійним і забезпеченим активом. Приблизно дві третини житлових зловмисників у США конвертувалися в іпотечні облігації й продавалися найбільшим фінансовим інститутам, у результаті чого банки могли швидко повернути собі гроші (щоб знову ж видавати іпотечні кредити), а облігації починали звертатися на фондовому ринку й купуватися різними компаніями й корпораціями. Але як тільки іпотека в США зштовхнулася із критичною цифрою неповернення кредитів, іпотечні облігації різко впали в ціні, а їх власники зштовхнулися з величезними збитками.

Список потерпілих від операцій в subprime-секторі в червні 2007 року відкрила компанія Bear Stern. Наступні звісточки економічної кризи надійшли в липні вже з Європи. У Німеччині відразу три організації оголосили про розмір своєї участі в іпотечному кредитуванні США й про зниження прогнозів річного прибутку.

За серпень місяць цей список поповнили ще кілька організацій, у числі яких 3 інвестиційних фонди Німеччини, а також банки WestLB і Postbank. За ними ідуть банк землі Саксонія й дублінське комерційне товариство банку Ormond Quay. У числі потерпілих виявилися й всесвітньо відомий Deutsche Bank, а також Morgan Stanley і Lehman Brothers.

Із серпнем 2007 року зв'язують початок світової кризи ліквідності. До вересня 2007 року в США вже приблизно 50 іпотечних інститутів припиняють свою роботу. Фінансова криза в наявності, а разом з ним - і ріст безробіття, особливо в секторі будівництва. У цей час у Європі відбувається перший масовий наплив у банк вкладників, що бажують повернути свої заощадження назад. Цим банком виявляється британський Northern Rock.

Жовтень і листопад додають у список потерпілих американський банк Merrill Lynch, що спеціалізувався на іпотеці. Зазнають збитків і інші найбільші банки: у США - Citigroup, у Європі - HSBC (Великобританія). Про світову економічну кризу вже говорять всі провідні фінансисти й представники урядів.

На початку 2008 року банки один за іншим продовжують списувати втрати й збільшувати їх розміри в наступні місяці. Так, швейцарський банк UBS до липня списав 37,7 мільярда доларів, американський Citibank - 40 мільярдів доларів, а британський HSBC - 20,4 мільярди доларів. Обсяги списань японськими банками не настільки великі, однак виглядають загрозливо для країни, яка кілька років назад вийшла зі своєї іпотечної кризи, що продовжувалась, між іншим, цілих 14 років. Так, Mizuho Financial Group списав 5,5 мільярда доларів, а Aozora Bank - 397 мільйонів доларів [3].

Протягом всієї першої половини 2008 року акції банків США і Європи не припиняють падати в ціні, знижується вартість акцій американських агентств, що працюють із іпотекою - Freddie Mac і Fannie Mae, які вирішено націоналізувати у вересні 2008-го. Крім цього уряд США збирається одержати право на викуп у банків всіх іпотечних облігацій, що знецінилися.

15 вересня 2008 року ознаменувався відразу декількома потрясіннями, що стали потужними катализаторами світової економічної кризи: Lehman Brothers повідомляє про своє банкрутство, Bank of America Corp поглинає Merrill Lynch, а також падає рейтинг American International Group (AIG) – найбільшого у світі страховика, що випробовує гостру необхідність у фінансових коштах через збитки, понесених по іпотеці. Ці події викликають стрімкий «ефект доміно», що виразилося у хвилі банкрутств, злиттів і поглинань як у США, так і в Європі.

Відбувається саме велике банкрутство банку в історії США: жертвою кризи стала ощадна каса Washington Mutual. JP Morgan Chase купує збанкрутілий банк за 1,9 млрд. доларів. З початку року Washington Mutual втратив 90% біржової ціни. «Придбання WaMu перетворює JP Morgan у найбільшу депозитну установу країни із внесками клієнтів на загальну суму більше 900 мільярдів \$» [5].

Хроніка розвитку світової економічної кризи в США і Європі проходила по дуже схожому сценарію, а будь-яка подія за океаном відразу знаходила відгук і в європейських країнах, оскільки економіки США й Заходу найбільшою мірою взаємозалежні між собою, а також велике число міжнародних фінансових інститутів (табл. 1).

Таблиця 1. Хроніка світової фінансової кризи*

Дата	Фінансова система США	Фінансова система Європи
Кінець 2006 / початок 2007	Вторгнення американського ринку нерухомості із чітко зростаючою інтенсивністю відмов при іпотеках суб-першокласного виконання; падаючі ціни цінних паперів	
2007		
Квітень	Фінансова корпорація іпотечного фінансування США «New Century» заявляє про неплатоспроможність	
Червень	Два фонди хеджування компанії Bear Stearns слабшають	Європейський Центральний Банк підвищує основну процентну ставку до 4,00%
Липень	Moody's класифікує зниження ряду суб-першокласного виконання узаконених іпотек вартістю в 5млрд.\$	У Німеччині відразу три організації оголосили про розмір своєї участі в іпотечному кредитуванні США. Першим про це повідомив німецький банк ІКВ, слідом - банківський концерн Commerzbank і міжнародний холдинг Allianz
	Емітенти короткострокових цінних паперів (Asset Backed Commercial Paper: ABCP) відчувають труднощі рефінансування, більші інвестиційні фонди заморожують скасування відсотків, проблеми охоплюють інтербанківські ринки	
Серпень	Федеральна резервна система (FED) надає в розпорядження американській фінансовій системі 38 млрд. \$ і надає надійний пул емісійному банку	Європейський Центральний Банк надає в розпорядження євро-фінансовій системі на різні заходи в цілому 117 млрд. € додаткових коштів
	Наступна американська іпотечна фінансова корпорація заявляє про неплатоспроможність (American Home Mortgage Investment Corporation)	Французький банк BNP Paribas заморожує зобов'язання по 3-х інвестиційних фондам на іпотечному ринку США, що управляли активами в 2 млрд. €
Вересень	FED знижує основну процентну ставку до 4,75% з 5,25%	Перший британський іпотечний банк (Victoria Mortgage Funding) падає; Британський іпотечний банк Northern Rock одержує термінові фінансові вливання в розмірі 25 млрд. € від Англійського Центрального Банку; HSBC закриває дочірні іпотеки в США й списує 880 млн. \$
Жовтень	Інвестиційний банк Merrill Lynch списує 1 млрд. \$ як збитки	Консорціум Королівського банку Шотландії приймає від ABN Amro приблизно 71 млрд. €
	Численні градації номіналу узаконених іпотек суб-першокласного виконання. Повідомлення про вимогу амортизації ряду більших фінансових домов. Більші збитки в страховиків позик США (Monolines)	
Листопад	Американський банк Citigroup списує кілька мільярдів \$ збитків	Англійський Центральний Банк знижує процентну ставку
Грудень	FED знижує основну вересневу процентну ставку до 4,25% і обмежує часовий строк Term Auction Facility (TAF)	Найбільший банк Європи - британський HSBC - змушений списати 3,4 млрд. \$ збитків. Банк землі Баден-Вюртемберг (LBBW) має 800 млн. € заборгованості
	Європейський Центральний Банк, BoE, SNB і BoC надають у розпорядження домовленості з FED про кредитну лінію Swap (Dollar-Swap-Kreditlinien) банкам США з метою розслаблення положення на грошовому ринку	
2008		
Січень	Банк Америки (Bank of America) приймає по всій країні іпотечне фінансування	Société Générale відкрито представляє торговельний збиток приблизно в 4,9 млрд.\$
	FED знижує основну процентну ставку до 3,00%	Падіння фондових ринків у Європі і їх обвал в Азії
Лютий		Повне одержавлення Northern Rock британським урядом
Березень	Скоординовані заходи центрального банку по установі кредитних ліній Swap	
	FED повідомляє про надавані термінові цінні папери (Term Securities Lending Facility - TSLF) для узаконення ринкових дотацій	
	У результаті проблем з ліквідністю п'ятий по величині інвестиційний банк США Bear Stearns з гарантіями американського уряду продається JPMorgan Chase за 1,4 млрд. \$ (на початку 2007 року Bear Stearns коштував 25 млрд. \$)	

СВІТОВА ФІНАНСОВА КРИЗА 2008 РОКУ: ПЕРЕДУМОВИ Й НАСЛІДКИ

Дата	Фінансова система США	Фінансова система Європи
Квітень	FED знижує основну процентну ставку (січневу) до 2,00%	
Липень	Moody's і S&P класифікують зниження номіналу Monolines Ambac і MBIA	Європейський Центральний Банк продовжує додаткове довгострокове рефінансування понад 100 млрд. €
	Американський іпотечний банк IndyMac поглинається фондом захисту внесків США FDIC	FED США, Європейський Центральний Банк і SNB надають у розпорядження європейським фінансовим інститутам у рамках TAF ліквідність американського долара (US-Dollar-Liquidität)
	Біржова перевірка США SEC обмежує незакриті фіктивні продажі цінних паперів	Європейський Центральний Банк підвищує основну процентну ставку до 4,25%
Серпень		За 4,9 млрд. € проданий німецький Citibank, що входить у сильно потерпілий від іпотечної кризи Citigroup. Покупець – французький банк Credit Mutuel
Вересень	Інвестиційний банк «Lehman Brothers Holdings Inc.» заявляє про неплатоспроможність (при боргах на суму 613 млрд. \$.). Неплатоспроможність Lehman веде до кризи довіри в міжнародних фінансових ринках; доходить до катастрофи інтербанківського ринку	Датський центральний банк купує RoskildeBank приблизно за 603 млн. €
	Міністерство фінансів США взяло під своє керування Федеральну корпорацію житлового іпотечного кредиту (Freddie Mac) і Федеральну національну іпотечну асоціацію (Fannie Mae). Ці два найбільших фінансових інститути країни контролювали боргові зобов'язання на суму 5,3 трильйони \$	Європейський Центральний Банк надає в розпорядження в рамках швидкого тендера необмежену ліквідність
	Bank of America повідомляє про покупку іпотечного банку Merrill Lynch за 50 млрд. \$ (70% його ринкової вартості)	Англійський банк Lloyds TSB поглинає найбільший іпотечний банк Британії HBOS (Halifax Bank of Scotland) за 15,4 млрд. €
	FED підтримує найбільшого у світі страховика American International Group (AIG) кредитом у розмірі 85 млрд. \$ і одержує, у свою чергу, 79,9% відсотків	Британський уряд одержавлює фінансову організацію Bradford & Bingley
	Центральні банки всесвітньо пропонують нові або розширені лінії Swap	Нідерланди, Бельгія й Люксембург підтримують фінансовий концерн Fortis
	З'єднане Королівство Великобританії й Північної Ірландії, США, Франція, Ірландія й інші країни забороняють поки що фіктивні продажі цінних паперів	
	Американське Міністерство фінансів повідомляє програму гарантії по виплатах фонду грошового ринку	Франція, Бельгія й Нідерланди підтримують фінансовий концерн Dexia
	Міністерство фінансів США просить конгрес про виділення понад 700 млрд. \$ у рамках допоміжної програми на покупку у фінансових організацій проблемних кредитів (Trouble Asset Relief Program – TARP). Прохання відхилене	Ірландія дає гарантію для всіх внесків; ірландська границя захисту внесків росте до 100 000 €
	Банки вкладення грошей США Goldman Sachs і Morgan Stanley перетворюються в комерційні банки	
	Банк Washington Mutual обривається. JPMorgan Chase приймає внески й філії	
Жовтень	FED, Європейський Центральний Банк, BoE, BoC, Riksbank, SNB знижують основну процентну ставку на 50 базисних пунктів	
	Американський конгрес приймає пропозицію TARP	Європейський Центральний Банк звужує процентний коридор
	Американський уряд повідомляє про програму покупки капіталу (Capital Purchase Program - CPP) у рамках TARP. Спочатку з бюджету буде виділено 250 млрд. \$, потім, уже по необхідності, ще 100. Ще 350 млрд. можуть бути виділені при додатковому узгодженні в парламенті	Ісландія одержавлює 3 самих більших банків, ісландські внески повністю гарантуються. Національний банк Ісландії повідомляє, що одержав кредит у розмірі 4 млрд. € на 4 роки від Росії
	Citigroup купує четвертий по величині банк США Wachovia	Державне вливання капіталу в розмірі 10 млрд. € одержує нідерландські ING
	FED знижує основну процентну ставку до 1,00% і знову надає AIG кредит у розмірі 38 млрд. \$	З'єднане Королівство Великобританії й Північної Ірландії вирішує про часткове одержавлення великих банків, що бідують, (RBS, Lloyds) і допоміжному пакеті із загальним обсягом 500 млрд. £
		Франція надає пакет порятунку для фінансових інститутів у розмірі 320 млрд. €; також Швейцарія приймає пакет заходів до стабілізації фінансової системи
	Ширина границь захисту внесків у ЄС стає в межах 20 000- 50 000€.	
Листопад	American Express перетворює себе в комерційний банк	
	Американський уряд, FDIC і FED надають у розпорядження банку Citigroup гарантії в розмірі 306 млрд. \$, наступні 20 млрд. \$ фінансової допомоги прибувають із TARP	Криза досягає балтійських держав; Латвія одержавлює другу по величині кредитну установу (Parag-Bank)
	FED повідомляє про програму виплати більше 800 млрд. \$ ринку ABS/MBS	
Грудень	FED знижує основну процентну ставку (коридор 0,00-0,25%)	Європейський Центральний Банк знову розширює процентний коридор
		Британська програма гарантії кредиту поширюється на 5 років
	BoJ знижує основну процентну ставку на 0,10% і	Ірландський уряд бере участь із 5,5 млрд. € в 3-х самих

Дата	Фінансова система США	Фінансова система Європи
	повідомляє про розширення закупівель японських державних позик	більших ірландських банках
2009		
Січень	Американський уряд й FDIC підтримують Bank of America 20-ю млрд. \$ фінансової допомоги й гарантіях більше 118 млрд. \$	ВоJ знижує основну процентну ставку з жовтня 2008 до 1,50%, продовжує програму гарантії кредиту до кінця 2009 р.
		Європейський Центральний Банк знижує основну процентну ставку з жовтня 2008 до 2,00%
		Британський уряд приймає 68% у Королівському банку Шотландії
		Anglo Irish банк одержавлюється
Лютий	Американський уряд створює приватну програму державних інвестицій (Private Public Investment Program - PPIP) по придбанню проблемних активів	RBS одержує 13 млрд. £ від британського уряду (держава має тепер 84% прав власності)
	ВоЕ повідомляє про програму закупівлі підприємницьких позик	ВоЕ знижує основну процентну ставку на 1,00%
	Пакет заходів США по стабілізації домашнього ринку становить більше 75 млрд. \$	
	Американський уряд приймає 36% в Citigroup	
Березень		Європейський Центральний Банк, ВоЕ і SNB знижують основні процентні ставки знову
		Іспанія одержавлює ошадну касу CCM (гарантійна сума в розмірі 9 млрд. €)
		Перші ознаки для розрядки на фінансових ринках (додаткові премії на грошових ринках відчутне вертаються)
Квітень	FED повідомляє нову угоду про лінії Swap з ВоЕ, Європейським Центральним Банком, SNB і ВоJ	Європейський Центральний Банк знижує основну процентну ставку до 1,25%
Травень		ВоЕ: збільшує кошти на покупку активів на 125 млрд. £.
		Європейський Центральний Банк знижує основну процентну ставку до 1,00%, продовжує строки рефінансування й повідомляє про закупівлю покритих облігацій у розмірі 60 млрд. €
Червень	Американські банки повертають 66 млрд. \$ державної допомоги	
Липень		Німецький банк ІКВ одержує державні гарантії в розмірі 7 млрд. €
Серпень		ВоЕ: збільшує кошти на покупку активів на 175 млрд. £
Вересень	Bank of America розриває державні гарантії сплати в розмірі 425 млн. \$	
Жовтень		На загальних зборах вирішується питання про повне одержавлення HRE. У той же час HRE висуває вимогу про 7 млрд. € державної допомоги
Листопад	США: компанія CIT, що займається фінансуванням підприємств дрібного й середнього бізнесу, заявляє про неплатоспроможність	SoFFin надає HRE черговий приплив капіталу в розмірі 3 млрд. € і пролонгації рамки гарантії до 30 червня 2010

*Джерело: побудовано за даними німецького Bundesbank [6]

Глобальна фінансова криза й викликані нею проблеми платіжного балансу для багатьох держав-членів МВФ привели до різкого збільшення фінансування й фінансових зобов'язань МВФ в 2009 фінансовому році. Інформація про задіяні кредитні механізми приводиться в таблиці 2. В 2009 фінансовому році була затверджена безпрецедентна кількість домовленостей з використанням екстреного механізму фінансування фонду.

Таблиця 2. Домовленості по основних механізмах, затверджені в 2009 фінансовому році, млн. СДР [2]

Держава	Вид домовленості	Набрання чинності	Затверджена сума
Нові домовленості			
Вірменія ¹	28-міс. «стенд-бай» ²	06.03.2009	368,0
Білорусь	15-міс. «стенд-бай»	12.01.2009	1 618,1
Коста-Ріка	15-міс. «стенд-бай»	11.04.2009	492,3
Сальвадор	15-міс. «стенд-бай»	16.01.2009	513,9
Грузія ¹	18-міс. «стенд-бай»	15.09.2008	477,1
Гватемала	18-міс. «стенд-бай»	22.04.2009	630,6
Угорщина ¹	17-міс. «стенд-бай»	06.11.2008	10 537,5
Ісландія ¹	24-міс. «стенд-бай»	19.11.2008	1 400,0
Латвія ¹	27-міс. «стенд-бай»	23.12.2008	1 521,6
Мексика	12 – міс. гнучка кредитна лінія ³	17.04.2009	31 528,0
Монголія	18-міс. «стенд-бай»	01.04.2009	153,3
Пакистан ¹	23-міс. «стенд-бай»	24.11.2008	5 168,5
Сербія	15-міс. «стенд-бай»	16.01.2009	350,8
Сейшельські острови	24-міс. «стенд-бай»	14.11.2008	17,8
Україна ¹	24-міс. «стенд-бай»	05.11.2008	11 000,0
УСЬОГО			65 777,3

¹ – затвержені відповідно до процедур Механізму екстреного фінансування.

² – домовленості «стенд-бай» (1952 рік) – середньострокова допомога країнам, що випробовують труднощі платіжного балансу короткострокового характеру. Умови: прийняття політики, що забезпечує впевненість у тім, що труднощі платіжного балансу держави-члена будуть вирішені протягом розумного періоду.

³ – гнучка кредитна лінія (2009 рік) – гнучкий інструмент на основі кредитних траншів для задоволення всіх потреб фінансування платіжного балансу, потенційних або фактичних. Умови: дуже міцні макроекономічні детермінанти, основа й результати економічної політики до моменту укладання домовленості.

Чи можна вважати 2009 рік роком закінчення фінансової кризи?

18.05.2010 р. Статистичне відомство Євросоюзу (Eurostat) опублікувало дані про індекс споживчих цін у зоні обігу єдиної європейської валюти (євро) у квітні 2010 р. Споживчі ціни в країнах Єврозони у квітні 2010 р. у порівнянні з аналогічним періодом попереднього року виросли на 1,5%. У квітні 2009 р. темп приросту споживчих цін був зафіксований на рівні 0,6%. У квітні 2010 р. у порівнянні з попереднім місяцем споживчі ціни виросли на 0,5%. [4].

В червні 2010 року в Пусані (Південна Корея) відбулась зустріч міністрів фінансів і глав центральних банків країн «Групи двадцяти». За підсумками зустрічі була прийнята спільна заява, у якій говориться, що світова економіка відновлюється, причому процес іде швидше, ніж прогнозувалося, однак її стан як і раніше залишається уразливим. У підсумковому документі також відзначається, що боргова криза в Єврозоні, що негативно впливає на глобальний фінансовий ринок, служить нагадуванням про серйозні виклики для світової економіки, також підкреслюється важливість міжнародного співробітництва для досягнення стійкого й збалансованого росту економік.

8.06.2010 року у Брюсселі відбулася зустріч міністрів фінансів країн зони євро, на якій було завершено створення механізму антикризової допомоги державам зони єдиної європейської валюти. Міністри фінансів 16 країн зони євро підписали остаточний документ, що оформляє створення цього антикризового механізму. Ухвалено рішення про створення антикризового фонду в розмірі 750 млрд. євро. Його основну частину - 440 млрд. євро забезпечать державні гарантії країн зони євро, ще 60 млрд. євро надасть Єврокомісія, а інші 250 млрд. євро - позики МВФ. Країни ЄС зможуть звернутися до механізму фінансової допомоги у випадку виникнення труднощів по незалежним від них причинам, що включають серйозне погіршення міжнародного економічного або фінансового середовища. Активація цього механізму буде відбуватися тільки у випадку гострої потреби й буде в'язана з жорсткими умовами, говориться в повідомленні Єврокомісії.

Висновки. Світова фінансова криза підвела підсумок під більшим циклом розвитку фінансової системи. Для виходу на новий виток розвитку необхідні зміни у всьому світовому господарстві. Структурна перебудова світового господарства припускає зміну економічних пріоритетів. Можливо, за рахунок кризи, світове господарство стане розвиватися більш рівномірно.

Центральний банк повинен бачити в стабільності фінансової системи, частіше - просто «фінансової стабільності», здатність фінансової системи до реалізації її головних функцій у національній економіці - розподіл фінансових коштів, у тому числі й від ризикованих підприємств, а також виконання оплат і трансакцій цінних паперів, що особливо ефективно саме при економічних шоках, стресових ситуаціях і структурних переломних моментах.

Окрім цього, необхідно додати, що фінансова криза знову показала про необхідність творчої реформи існуючої фінансової системи у бік створення міжнародної резервної валюти зі стабільної вартістю, заснованої на правилах емісії, і гнучкою пропозицією, щоб досягти мети забезпечення глобальної економічної й фінансової стабільності.

Джерела та література:

1. Мировой финансовый кризис – хронология событий : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.krizisnik.ru/crisis/worldcrisis.html>
2. Преодоление глобального кризиса : годовой отчет / МВФ. – 2009. – 82 с.
3. Сычев В. Хроника финансового кризиса : [Электронный ресурс] / В. Сычев. – Режим доступа : <http://www.belinvest.info/art-175.html>
4. Хроника основных событий // Деньги и кредит. – 2010. – № 7. – С. 76-78.
5. Хроники величайшей депрессии : [Электронный ресурс] : ч. 4. – Режим доступа : http://malchish.org/index.php?option=com_content&task=view&id=220&Itemid=31
6. Chronik der Finanzkrise // Finanzstabilitätsbericht / Deutsche Bundesbank. – November 2009. – 126 s.
7. Finanzsystem und Finanzkrisen : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.bundesbank.de/finanzsystemstabilitaet/fs_finanzsystem.php